

per. Disse testgrupper har været vigtige i forhold til fastsættelsen af normen i deres NEO PI-R test, men har også spillet en rolle for Costa & McCraes studier af aldring og gerontologi. Costa & McCrae opererede således med forskellige testgrupper i deres udvikling af de forskellige test. I forbindelse med udviklingen af NEO modellen, som kun indeholdte tre faktorer, udgjorde Costa & McCrae's testgruppe primært bestående af 2000 hvide mandlige veteraner fra forsvaret også kaldet *The Normative Aging Study* (forkortet NAS). Næsten alle socialgrupper var repræsenteret, men der blev fastsat kriterium for fysisk og mental sundhed, og desuden blev det krævet af testpersonerne, at de var geografisk stabile. I 1980 blev forløberer til NEO-PI introduceret til en anden testgruppe. Denne testgruppe blev kaldt "The (Augmented) Baltimore Longitudinal Study of Aging" (forkortet ABLSA) og blev skabt i 1978. Augmented kommer af, at gruppen oprindeligt kun bestod af mænd, som i NAS-gruppen, men blev udvidet ved rekruttering af kvinder fra de mandlige deltagers omgangskreds, primært deres koner. Denne testgruppe bestod af 300 kvinder og 400 mænd. Gruppen var kendetegnet ved et relativt højt uddannelsesniveau, idet deltagerne var pensionerede akademikere, ledere og andre videnskabelige medarbejdere.

I 1983 blev en ny testgruppe dannet ved, at ABLSA-gruppen blev bedt om at indstille venner og bekendte til at udgøre en observatør gruppe af venner og bekendte, der kunne foretage peer-to-peer ratings af den allerede eksisterende gruppe. I 1989 blev disse 'nye' deltagere bedt om at indstille deres venner og bekendte og i alt blev der genereret 300 ratings.

I forbindelse med udviklingen af facetskalaerne til de to sidste faktorer A & C, anvendte Costa & McCrae en testgruppe kaldet *The Employment sample*. Deltagerne, både mænd og kvinder, blev hentet fra en landsdækkende organisation og talte mere end 1800 personer. Deltagere afveg fra de andre testgrupper, idet de var betydeligt yngre og generelt havde en lavere uddannelse. Cirka ti procent af gruppen bestod af andre etniske grupper end hvide, og i den henseende var denne gruppe væsentlig mere repræsentativ med hensyn til etnisk diversitet.

Andre testgrupper er blevet benyttet, men ikke så ekstensivt som disse og alt i alt har flere end 5000 mennesker deltaget i Costa & McCrae's (2004) udvikling af NEO PI-R.

4.2.2.3 Fem-Faktor modellen i dag

I halvfemserne har Costa & McCrae, ifølge Block (1995), fulgt tre spor. For det første har de ved talrige studier hævdet, at andre "assessment" modeller indenfor en trakteoretisk ramme kan samles under deres Fem-Faktor model. For det andet har de har yderligere advokeret for brugen af deres model indenfor psykiatrien (Costa & McCrae 1992). For det tredje, at de i 1992 publicerede en ny version af deres NEO PI-R (Revised Neuroticism - Extroversion - Openness to experience Personal Inventory) spørgeskema. I denne udgave var en del spørgsmål lavet om, og de dertil hørende facetter til hver faktorer var ændret.

NEO PI-R testen er i sin udformning fra 1992 oversat til dansk i 2003 uden, at faktorerne er blevet væsentligt ændret. Testen er yderligere blevet tilpasset forskellige formål, og der findes derfor forskellige manualer til eksempelvis klinisk og erhvervsmæssig brug. Yderligere er der en stigende interesse for testen og Fem-Faktor modellen bruges af mange forskere som et konceptuelt værktøj (Skovdahl Hansen & Mortensen 2003). Diskussionen har derfor ikke ændret sig væsentligt siden halvfemserne, idet kritikere påpeger, at Fem-Faktor modellen på den ene side påstår, at opdagelsen af de fem faktorer er en stor videnskabelig opdagelse af personlighedens fundamentale komponenter, men på den anden side hævdes, at Fem-Faktor modellen "blot" er et konceptuelt redskab til at strømligne personlighedsforskningen og give forskningen en fælles referenceramme (Costa & McCrae, 2003; 1997; 1992; Block, 1995; McAdams, 1992; McCrae & John, 1992). Denne diskussion synes ikke at være ændret fundamentalt.

4.3 NEO PI-R og definition af træk/facetter i Fem-Faktor modellen

NEO PI-R inventoriets består af et spørgeskema med 240 spørgsmål og af tilhørende manual som forklarer deres betydning af træk og facetter, samt eksempler på fortolkninger. Spørgeskemaet indeholder 8 spørgsmål til hver af de 6 facetter i hvert af de 5 træk, og der er dermed en tæt sammenhæng til Fem-Faktor modellen. Alle spørgsmål er lukkede, hvor man med en afkrydsning skal vælge mellem 5 svarmuligheder:

	Meget uenig	Uenig	Neutral	Enig	Meget enig
Jeg bliver nemt stresset		X			

Der findes desuden et mini-spørgeskema med 60 spørgsmål, som kun er beregnet til anvendelse i overordnede statistiske undersøgelser, da det kun giver en indplacering på de 5 hovedtræk, og dermed ikke en inddeling på de underliggende facetter. Vi beskæftiger os ikke med det lille spørgeskema.

I Danmark udgives der 2 autoritative versioner af manualer til testen. Den ene version, 'NEO PI-R Manual - klinisk' (2004) som vi anvender som reference, er beregnet på klinisk anvendelse, og den anden version er beregnet på erhvervsmæssig anvendelse. Formålet med at udgive en version separat til erhvervsanvendelse er at undgå de kliniske navne på træk og facetter, som er ikke hensigtsmæssige til denne målgruppe. Dette gælder f.eks. Neuroticisme som er omdøbt til "emotionelle reaktioner", da kommende ledere sandsynligvis ikke bryder sig om at blive bedømt som delvist neurotiske, da de vil opfatte neuroticisme som et symptom på sygdom, og ikke noget alle mennesker er i en eller anden grad. I projektet anvendes de kliniske betegnelser, da den teoretiske litteratur anvender de samme betegnelser. Som bemærkning i parentes er så anført de erhvervsmæssige betegnelser, da projektet tager udgangspunkt i erhvervslivets anvendelse af test.

Da spørgeskemaet ikke er offentligt tilgængeligt, har vi valgt at støtte os til et af de alternative, som John A. Johnson har lavet i samarbejde med Goldberg. De har lavet 2 spørgeskemaer; et med 120 spørgsmål og et med 300 spørgsmål. De findes begge online på <http://www.personal.psu.edu/faculty/j/5/j5j/IPIP/> til anvendelse ved selvtestning. Disse

spørgeskemaer indeholder spørgsmålene som ultrakorte statements, som man skal erklære sig uenig/enig i på en 5-trins skala. I de følgende definitioner er der tilføjet de engelske navne Johnson anvender og de tilhørende spørgsmål fra den lille test, som vi anvender som illustrative eksempler senere i projektet.

Der findes mennesker, som har tendes til lade alle deres svar hælde mod enig uanset indholdet af spørgsmålet (NEO PI-R manualen). For at få fjernet denne bias fra svarerne, er en del af spørgsmålene i både NEO PI-R og Johnsons test derfor formuleret med omvendt fortegn. Et eksempel er spørgsmålet “Trust others” som også findes i den modsatte udgave: “Distrust people”. I de følgende beskrivelser er de omvendt formulerede spørgsmål markeret med et minustegn som f.eks. “Avoid crowds ÷”, og det ses, at Johnsons test ikke er systematisk på dette punkt, da de omvendte spørgsmål ofte ikke udgør halvdelen af spørgsmålene for en facet.

4.3.1 Ekstroversion: E

(Ekstroversion)

Ekstroversion skal i Fem-Faktor modellen opfattes i betydningen udadrettet, og ikke i betydningen udadvendt. Forskellen mellem disse er, at udadvendt tillægges en social interesse for andre mennesker mens udadrettet udelukkende er, hvor aktiviteten er rettet imod. Dette kan illustreres ved, at sælgere ses som prototypen på ekstroversion, da en sælger netop skal være meget energisk og udadrettet, men ikke specielt interesseret i kundens egen situation udover, hvad der er strengt nødvendigt for at gennemføre salget. På samme måde ses introversion ikke som manglende social interesse, men som en værdi-neutral retning af aktivitet indad fremfor udad mod andre mennesker.

Ekstroversion er bygget op af følgende facetter:

Varme (varme): et udtryk for hvor interesseret individet er i andre mennesker, og hvor let det er at etablere nye relationer til andre mennesker. I forhold til resten af facetterne for Ekstroversion, handler denne om de tættere relationer.

Friendliness:	Avoid contacts with others ÷ Feel comfortable around people	Keep others at a distance ÷ Make friends easily
---------------	--	--

Selskabelighedstrang (selskabelighed): individet foretrækker at omgive sig med mange andre mennesker på samme tid — jo flere jo bedre. Den ekstreme modsætning er enspænderen, som foretrækker sit eget selskab uden at blive forstyrret af andre mennesker.

Gregariousness:	Avoid crowds ÷ Love large parties	Prefer to be alone ÷ Talk to a lot of different people at parties
-----------------	--------------------------------------	--

Dominans (dominans): individer der er dominerende. De foretrækker at stå frem og sætte dagsorden for samværet i gruppen, f.eks. ved hyppigt at tale længe og højt, og bliver derved ofte magtfulde og socialt styrende. Modsatningen er den tøvende og generte, der holder sig i baggrunden og lader andre styre.

Assertiveness:	Take charge. Take control of things.	Try to lead others. Wait for others to lead the way. ÷
----------------	---	---

Aktivitet (aktivitetsniveau): er udtryk for hele tiden at lave noget, og ikke sidde stille. Man vil score lavt, hvis man tager tingene afslappet og tilbagelænet.

Activity Level:	Am always busy. Am always on the go.	Do a lot in my spare time. Like to take it easy. ÷
-----------------	---	---

Spændingssøgen (dristighed): ønsket om at blive stimuleret og opleve nye ting med masser af spænding. De deltager gerne i store og larmende fester og ekstrem sport — og kan ses som et udtryk for graden af at være 'oplevelsessyg'.

Excitement-Seeking:	Act wild and crazy. Enjoy being reckless.	Love excitement. Seek adventure.
---------------------	--	-------------------------------------

Positive emotioner (positive emotioner): oplevelsen af positive følelser og udtryk for dem: glæde, lykke, kærlighed, spænding og latter. Dermed muntre og optimistiske mennesker, hvor modsætningen dog ikke nødvendigvis er depressive men er uden samme sprudlende glæde.

Cheerfulness:	Have a lot of fun. Look at the bright side of life.	Love life. Radiate joy.
---------------	--	----------------------------

4.3.2 Neuroticisme: N

(Emotionelle reaktioner)

Neuroticisme trækker er det træk, der bedst svarer overens med det tilsvarende træk i andre træk-modeller. Trækket forstås som modsætningen af følelsesmæssig stabilitet over for utilpassethed og evne til tilpasning. Personer, der scorer lavt, er i stand til at håndtere vanskelige situationer uden at blive usikre og udløse forsvarsmekanismer.

Neuroticisme er bygget op af følgende facetter:

Angst (bekymring): er et udtryk for specifik og generel angst og utryghed. Modsætningen hertil er rolige og afslappede, og lader sig ikke gå meget på af mulige problemer.

Anxiety:	Am afraid of many things. Fear for the worst.	Get stressed out easily. Worry about things.
----------	--	---

Irritabilitet (frustrationstærskel): er et udtryk for, hvor let personen bliver irriteret, og ikke et udtryk for graden af irritation eller hvordan denne irritation kommer til udtryk. Uvenlige mennesker scorer ofte højt, mens modsætningen ikke har let til vrede og tager generelt let på tingene.

Anger:	Am not easily annoyed. ÷ Get angry easily.	Get irritated easily. Lose my temper.
--------	---	--

Depression (tungsindighed): er hvor ofte personen oplever depressive følelser som f.eks. skyld, tristhed, håbløshed og ensomhed. Modsætningen er ikke den sprudlende energi som i ekstroversion, men fraværet af de depressive følelser, da en sprudlende person også kan opleve disse følelser.

Depression:	Am often down in the dumps. Dislike myself.	Feel comfortable with myself. ÷ Often feel blue.
-------------	--	---

Jeg-bevidsthed (social bevidsthed): er et udtryk for oplevelsen af skam og flovhed, og er ikke betydningen 'viden om sig selv'. Personer med høj score føler sig ofte usikre og

mindreværdige i samværd med andre og er sårbare over for latterliggørelse. Modsætningen påvirkes mindre personligt af anstrengende situationer, men er ikke nødvendigvis ligevægtige og socialt kompetente.

Self-Consciousness: Am afraid to draw attention to myself. Find it difficult to approach others.
Am not bothered by difficult social situations. ÷ Only feel comfortable with friends.

Impulsivitet (behovsstyring): er et udtryk for manglende evne til at styre ønsker og trang. Det skal ikke forstås som spontan udfoldelse af ideer. Personer med høj score kan ikke modstå fristelser for slik, cigaretter o.lign. selvom vedkommende senere fortryder sin handling. Modsætningen kan tolerere manglende behovstilfredsstillelse og har nemt ved at modstå fristelser.

Vi mener, at ud fra denne definition er der tale om dårlig navngivning i den kliniske udgave, da vores fortolkning af definitionen stemmer overens med erhvervsbetegnelsen, Johnsons navngivning og spørgsmål som værende udtryk for umådeholdenhed og ikke en form for impulsivitet.

Immoderation: Am able to control my cravings. ÷ Go on binges.
Easily resist temptations. ÷ Rarely overindulge. ÷

Sårbarhed (stresstolerance): er et udtryk for lav stresstærskel og personer med høj score bliver nemt afhængige af andre, stabile sociale omgivelser, eller går i panik. Modsætningen kan nemt håndtere vanskelige og stressende situationer.

Vulnerability: Become overwhelmed by events. Panic easily.
Feel that I'm unable to deal with things. Remain calm under pressure. ÷

4.3.3 Åbenhed: O

(Åbenhed over for forandringer)

Dette træk har en betydeligt korrelation med intellekt i andre træk modeller, men indeholder ikke begrebet intelligens. Personer kan dermed være intelligente og meget lidt åbne, eller meget lidt intelligente og meget åbne.

Åbenhed skal her tolkes som nysgerrighed og villighed over for nye impulser, oplevelser og ukonventionelle ideer og værdier. Modsætning hertil, er konventionelle personer, som foretrækker det velkendte og stabile. Det skal ikke nødvendigvis ses som en forsvarsmekanisme, men som en interesse der er mindre og mere snæver. Det skal heller ikke ses som manglende principper, da dette er indeholdt i trækket "samvittighed" og åbenhed handler om villighed til at overveje gældende principper.

Åbenhed er bygget op af følgende facetter:

Fantasi (kreativitet): er ikke et udtryk for dagdrømmeri som flugt fra virkeligheden, men er udtryk for en levende fantasi til at skabe en kreativ og udtryksfuld indre verden. Modsætningen er den jordbundne person, der altid holder sig til det foreliggende.

Imagination: Enjoy wild flights of fantasy. Like to get lost in thought.
Have a vivid imagination. Love to daydream.

Æstetisk sans (æstetisk sans): er ikke et udtryk for nødvendigvis selv at kunne fremstille kunst, men er udtryk for at nyde oplevelsen af kunst. Personer med høj score vil derfor

bruge meget tid på lyrik, musik, kunst, museer m.v. Modsætningen afskyr ikke nødvendigvis kunst, men er ofte upåvirket og derfor uinteresserede.

Artistic Interests: Believe in the importance of art. Do not like poetry. ÷
Do not enjoy going to art museums. ÷ See beauty in things that others might not notice.

Følelser (følelsesmæssig dybde): er et udtryk for følelsesmæssig dybde, og for hvor optaget personen er af følelser, og dermed anser dem for en del af tilværelsen, som det er værd at bruge tid på. Modsætningen har et fladere følelsesliv og mener ikke følelser er særligt vigtige.

Emotionality: Don't understand people who get emotional. ÷ Feel others' emotions.
Experience my emotions intensely. Rarely notice my emotional reactions. ÷

Handlinger (forandringsparathed): er et udtryk for villighed til aktivt at opnå ændringer, nye aktiviteter, variation, og nye oplevelser — altså aktivt selv at bringe sig i situationer der indeholder noget nyt og anderledes end det kendte. Modsætningen foretrækker den velkendte rutine og anser forandringer for vanskelige.

Adventurousness: Attached to conventional ways. ÷ Prefer to stick with things that I know. ÷
Dislike changes. ÷ Prefer variety to routine.

Ideer (intellektuel nysgerrighed): er et udtryk for villighed til fordomsfrit at overveje nye — muligvis ukonventionelle — ideer, filosofiske diskussioner o.lign, og ikke alene interesse for intellektuelle områder for deres egen skyld. Modsætningen er en lav interesse for nye ideer, og beskæftiger sig typisk med begrænsede emner.

Intellect: Am not interested in theoretical discussions. ÷ Have difficulty understanding abstract ideas. ÷
Avoid philosophical discussions. ÷ Love to read challenging material.

Værdier (tolerance for forskellighed): er udtryk for parathed over for at genoverveje eksisterende værdier og autoriteter. Modsætningen vil typisk ureflekteret acceptere autoriteter og respektere traditioner og er dermed konservative (i ordets egentlige betydning).

Liberalism: Believe that there is no absolute right or wrong. Tend to vote for conservative political candidates. ÷
Believe that we should be tough on crime. ÷ Tend to vote for liberal political candidates.

4.3.4 Venlighed: A

(Venlighed)

Venlighed er et udtryk for omgængelighed med andre personer, og dermed et aspekt af interpersonelle relationer ligesom Extroversion. Den uvenlige person er egocentrisk eller skeptisk over for andres hensigter, og søger konkurrence mere end samarbejde.

Tillidsfuldhed (tillid til andre): opfattelsen af andre som ærlige og oprigtige. Modsætningen er kynisk og skeptisk, og går ud fra antagelse om, at andre kan være uærlige eller have skjulte motiver.

Trust: Believe that others have good intentions. Trust others.
Distrust people. ÷ Trust what people say.

Ligefremhed (oprigtighed): er et udtryk for åbenhjertighed og ærlighed, og dermed relativt større uvilje til at bøje reglerne. Modsætningen er mere villig til at manipulere, og betragter denne sociale færdighed som nødvendig taktik.

Morality:	Cheat to get ahead. ÷ Obstruct others' plans. ÷	Take advantage of others. ÷ Use others for my own ends. ÷
-----------	--	--

Altruisme (godgørenhed): er et udtryk for aktiv uselvvisk bekymring for andre mennesker. Modsætningen er mere selvcentrede og involverer sig kun i andres problemer såfremt det er til egen fordel.

Altruism:	Am concerned about others. Am indifferent to the feelings of others. ÷	Love to help others. Take no time for others. ÷
-----------	---	--

Efterrettelighed (eftergivende): personer med høj score vil typisk hæmme sin aggression og underlægge sig andre. Modsætningen er aggressive, søger konkurrencen, og tøver ikke med at udtrykke vrede.

Cooperation:	Get back at others ÷ Insult people ÷	Love a good fight ÷ Yell at people ÷
--------------	---	---

Beskedenhed (beskedenhed): er et udtryk for ydmyghed og selvudslettelse, men ikke nødvendigvis manglende selvillid eller selvværd. Modsætningen har en selvopfattelse af overlegenhed og virker selvglade eller arrogante.

Modesty:	Believe that I am better than others. ÷ Boast about my virtues. ÷	Have a high opinion of myself. ÷ Think highly of myself. ÷
----------	--	---

Blødsødenhed (empati): er et udtryk for empati, medfølelse og sympati med andre. Modsætningen er nøgtern og mindre påvirkelig af appel til medlidenhedsfølelse og kan ses som kyniske personer, der betragter sig selv som besluttende ud fra upersonlig logik.

Sympathy:	Am not interested in other people's problems. ÷ Feel sympathy for those who are worse off than myself.	Sympathize with the homeless. Try not to think about the needy. ÷
-----------	---	--

4.3.5 Samvittighedsfuldhed: C

(Samvittighedsfuldhed)

Samvittighedsfuldhed kan komme til udtryk gennem aktive handlinger, som f.eks. at planlægge og organisere og udføre opgaver. Et individ med høj grad af samvittighedsfuldhed vil oftere følge sine moralske principper. Det er ikke et udtryk for manglende moralske principper, passiv ligegyldighed eller manglende evne til impuls kontrol, da dette ses som hørende hjemme under Neuroticisme.

Kompetence (følelse af kompetence): er udtryk for oplevelsen af at være dygtig, klog og effektiv i forhold til de udførte opgaver. Modsætningen har en negativ oplevelse af sine evner og det at slå til. Denne facet hænger tæt sammen med selvværd.

Self-Efficacy:	Complete tasks successfully. Excel in what I do.	Handle tasks smoothly. Know how to get things done.
----------------	---	--